

Atzerako ispiluan ageri dena

Aitor Zuberogoitia

Mondragon Unibertsitateko HUHEZI Fakultateko irakaslea

Mende laurdena jada *Euskaldunon Egunkaria* sortu zela. Futxo, bizkor doa gero denbora! Ondo gogoan dut oraindik zelan egon nintzen zain, hura estreinakoz noiz kaleratuko, miraz... Kazeta haren ekarriaz hausnarrean jarrita, modu inpresionista samarrean ekingo diot orain gogoetari, norbere biografia sentimentaletik abiatuta, eta, oroitzapenetatik lausoa kenduz eta bazterrak argituz joan ahala, gomuta eta inpresio pertsonal horiek paisaia zabalago batekin alderatzen saiatuko naiz hurrena.

Euskal frontearen alde?

1980ko hamarraldi amaiera zen, ez dut urtea zehatz gogoratzen. Garai hartan (udagoien bueltan, oker ez banago) *Argia eguna* ospatu ohi zen (zenbait urtetako etenaren ostean *revival*-a bizi du berriro) eta Markina-Xemeingo AEK-koek laguntza-deia egin ziguten herri bereko Eup! irrati librearen inguruan bildu ohi ginen lagun batzuei: *Argia eguna*-ren kariaz diru-bilketa burutu behar zen eskualdeko herri guztietan, eta jendea behar zuten domekan kale-eskean jarduteko.

Heldu zen eguna eta, Felix Unamuno *Txelan* zenaren argibideei jarraiki, zintzo ekin genion beharrari, misiolari kartuen tankeran, eranskailu txikiak esku batean eta txanponak

biltzeko ontzitxoia bestean, apurka-apurka Xemeingo eta Karmengo mezetatik zetorren jendea gu geundeneko arkupe-aurre hartara hurreratzen zen bitartean. Bazkaltiar berantiarrenak etxera bidean jarri arte eutsi genion, tabernak hustu arte, eta biharamunean Txelanez pozez esan zigun geuk bildu genuela dirurik gehien eskualde guztian. Behingoagatik, markina-xemeindar epelek aurrea hartu zieten ondarrutar eta lekeitiarrei. Eta, hala ere, guk jasotako inpresioa izan zen, gurea (ezagutzari zegokionez behinik behin) oso herri euskalduna izan arren, euskal prentsarena oso errealtate ezezaguna zela jendearentzat. Eranskailua paparrean jarri eta «*Euskal prentsiari alde*» esaten genien aurrean harrapatzen genituen guztiei (hurbilpen-taktikarik egokiena ere ez zen izango ziurrenik) eta asko eta askok hori zer ote zen galdetzen ziguten. Gure hala moduzko azalpenak entzun eta gero, ez zen animo-eupadarik faltako, ezta konplizitate-irribarrerik ere, baina, horiez gain, batzuk esango zigun «*euskeraz bada alperrik zabize, nik eztaikitx euskeraz irakurten*», antzeko kontuak errepikatuko zizkigun gure ikastetxe berean eskola elebidunak jasotakoak, beste zenbait ihesi joango zitzaizkigun hura aldarrikapen politikoren bat zelakoan, indiferentzia erakutsiko zuten beste batzuek... Gizon nagusi batek Ander Lipus aktore eta lagunari emaniko erantzuna geratu zitzaidan niri gogoan: «*Euskal frontian alde? Ez, bakie biher juau, bakie...*». Izan zitekeen garai bertsuan estreinaturiko *Ama begira zazu* antzezlan arrakastatsutik ateratako esketx bat, beste barik, baina gehiago zeukan Laboaren *Komunikazioa-Inkomunikazioa*-tik: euskarazko prentsa arrotz, exotiko zen oraindik bere herrian.

Egunkariarentzako lurra prestatzen

Arroztasun hori gaintu eta euskarazko prentsa (sortzearen egunkaria, zehatzagoak izateko) inguruetan ezagutarazte aldera, Egunkaria Sortzen plataformak beharrean jarri zituen zenbait lagun kazeta kaleratu baino hilabete batzuk lehenago. Pedro nire anaia eta Willy Ugaldea izan ziren horietako bi.

Pedrok diostanez, 1990eko irailaren 19an elkartu ziren Egunkaria Sortzeneko bultzatzaileekin azken horiek Bilbo-ko Zabalburu plazaren inguruan zeukaten bulegotxo batean. Lan-proposamena xumea bazen ere (Lea-Artibai eskualdean Egunkariaren harpidedunak egitea komisio txiki baten truke), sekulako ilusioarekin heldu ei zioten lanari. Nondik zetorkien, baina, ilusio erraldoi hura?

Batetik, bistan da, orduan geneukan sasotik, artean gazte eta berde ginen eta; bestetik, euskalduntasun berreskuratutik, biok lortu berri baikeneukan umetako euskara ia galdua geure eguneroko komunikazio-tresna bilakatzea. Indar hori erregai nagusi genuela, geure automobil zaharrak hartu eta eskualdeko hainbat etxe, taberna eta txokotaraino hurbildu ginen udazken gozo hartan (Pedro Zuberogoitia; komunikazio pertsonala, 2015eko urriak 15).

Zer sumatu zuten bazterretan? Euskal Herriko eskualderik euskaldunenean, jendeak bazekien egunkaria sortzear zela? Bazen eurenaren pareko ilusiorik Lea-Artibain? Zelako emaitzak jaso zituzten?

Emaitzak ez ziren ikusgarriak izan, ezta hurrik eman ere: Markina-Xemeingo Kale Okerreko taberna batzuk (horixe zen gure ingurune naturala), AEKn zebiltzan lagun eta ezagunak, Ondarroa eta Lekeitioko zenbait denda, gure bailaretako errepide-bazter eta bidegurutzetako jatetxeren batzuk... Uzta apala edo zelan ere, baina gu geu behinik behin ase gintuena. Bagenekien jendea nekez ohituko zela goizeroko kafesnearekin batera euskarazko berriak irenstera, baina hazia ereinda zegoen eta lorpen txiki batzuk berehala etorri ziren: adinean aurrera zihoazen ama eta aita (euskaraz alfabetatu bakoak biak ere) goizero Egunkaria

Bagenekien jendea nekez ohituko zela goizeroko kafesnearekin batera euskarazko berriak irenstera, baina hazia ereinda zegoen eta lorpen txiki batzuk berehala etorri ziren

irakurtzen ikustea ez zen izan txikiena, ez horixe (Pedro Zuberogoitia; komunikazio pertsonala, 2015eko urriak 15).

Leiho zabalagoak

Anaia zeregin horietan aritu eta gutxira, 1993an, Egunkarian bekadun modura sartzeko hautaprobak egin ziren EHUren Leioako campusean. Bazen urtebete ni *Argia*-ren Bilboko kolaboratzaile-taldean nabilela eta abantaila txikia neukan alde horretatik: garai hartan *Argia* eta Egunkariak bulegoa partekatzen zuten Barroeta Aldamar kalean, hango kazetariak eta bertako lan egiteko modua apur bat ezagutzen nituen, Euskal Herriaz idazterakoan zerabiltzaten irizpideak eta erreferentzia-sistemak ere barneratuak nituen... Kontua da hautaproba hura gainditu egin nuela eta udaberri bueltan lau lagun joan ginela Lasarte-Oriako egoitzara astebeteko ikastaro trinko bat jasotzera. Horren ostean, Aste Santuan ordezkapen batzuk egin nituen, udan hiru hilabeteko bekaldea Bilboko egoitzan, eta hurrengo urteko (1994) otsailan kontratatuta hasi nintzen beharrean Lasarte-Oriako erredakzioan. Orduko kontuez pentsatzen jarrita, hango beharginen arteko giro ona edota lanean hasi baino lehen jokatzeko genituen saskibaloia edo futbol partidak datozkit akordura. Gogoan dut, halaber, likidezia arazoak tarteko, estreinako hilabeteetan nomina beti berandu kobratzen genuela (horrek ez zuen zapuzten ordea gure ilusioa), eta ezin ahaztu leihorik gabeko soto hartan udan pasatzen genuen beroa ere...

Joseba Arregiren blokeo-garaiak ziren, baina Arregiren Jaurlaritzako Kultura Sailaren agintaldiaren amaiera aldera (1994an bertan), Juan Mari Mendizabal AEK-ko ordezkariak eta Arregirik berak AEK eta HABEren arteko akordio historikoa sinatu zuten Bilbon, eta urte berean Jaurlaritzak estreinakoz 70 milioi pezeta eman zizkion Egunkariari. Apurka-apurka, produktua bera ere gizentzen hazi zen, orri-kopurua handitzen, kolorea ere iritsi zen eta Lasarte-Oriako lubakietatik

irten eta Andoaingo leiho zabalduen egoitzara lekualdatzeko abagunea heldu zitzaion euskarazko egunerokoari.

Garapen-urteak ziren: 1995ean, berbarako, zenbakiko 12.000 ale baino gehiago saltzera ailegatu zen Egunkaria. Markina-Xemeinen bertan ere ezagun zen produktua apurka-apurka herrian zabaltzen hasia zela, edo hori begitantzen zitzaidan behintzat niri, asteburuan bertara itzultzean idatzitakoaren gaineko iruzkinak geroz eta ugariagoak izaten ziren eta.

Datu objektiboak eta pertzepzio subjektibo gehiago

Euskarazko Wikipediak jaso duen moduan,¹ hurrengo urteetan ere eutsi zitzaion hazkunde-joera horri: 1999an, esate baterako, eguneroko orriez gain gehigarriak ere ematen hasi ziren: *Unibertsitatea*, *Barkatu Ama*, *Mundu Mira*, *Begira*, *Xingola*, *Kazeta*, *Nafarkaria* eta *Bizkaia* gehigarriak, hain justu. Ordurako 64 orrialde zituen egunkariak eta ia 14.000 ale saltzen zituen. Gorakadaren adierazle zen, era berean, 1998tik 1999ra bitartean salmentak ia %6 hazi izana.

2003an, berriz, egunean 70 orrialde zeuzkan batez beste, zenbakiko ia 15.000 aleko salmentak, 44.000 irakurle eta geroz eta bisita gehiago izaten zituen webgunea. Datu objektiboak dira horiek, baina plano subjektiboago batera itzulita ere berretsi ahal izan nuen hazkundearen egitate hori 2003an zein 2004an: Guardia Zibilak 2003an Egunkaria indarrez zarratu eta hilabetera irakurri nuen doktorego-tesia Leioan, eta bertan euskarazko komunikazio-esparru autozentratua indartzearen alde egin nuenez, handik gutxira Getxotik eta Markina-Xemeindik deitu zidaten Egunkariaren itxieraren harira antolatutako ekitaldi banatan parte hartzera. Getxokoa Maddalen Iriartek bideraturiko mahai-ingurua izan zen, eta Pedro Garcia Larraganek, Martxelo Otamendik eta hirurok hartu genuen parte, jende ugari genuela entzule. Markina-Xemeinen, berriz, Iñigo Bilbao Egunkariako kazetaria

eta biok izan ginen berbetan, eta orduan ere lagun dezente hurreratu zen berbaldira.

Egoera berezia zen hura, noski: jende askoren elkartasun-uholdea eragin zuen Egunkariaren itxierak eta testuinguru horretan ulertu behar da bi ekitaldiotara jende asko joan izana. Alabaina, urte eta erdi geroago, 2004ko azaroan, *shock* egoera hura apur bat hoztuta ordurako, euskal prentsaren aldeko astea antolatu zuten Markina-Xemeinen, eta Martxelo Otamendi, Karmelo Landa, Miren Lore Bengoetxea *Lea-Artibai eta Mutrikuko Hitzaren* zuzendaria eta laurok bildu gintuzten mahai-inguru batean. Udagoien beranduko astegun buruzuria izanagatik, jende dezente bildu zen orduan ere, eta berba asko egin zen euskararen oinarritutako komunikazio-sistema propio baten beharraz; hori ikusirik, begitandu zitzaidan euskarazko komunikabideak (Lea-Artibaiko *Gaeltacht* hartan gutxienez) apurka-apurka erreferentzialtasuna irabazten ari zirela, erabat bazterreko izateari utzita.

Egunkaria eta garaiko euskarazko hedabideen mapa

Ez dira txantxetakoak arestian aipaturiko zifrak: zenbaki-ko ia 15.000 aleko salmentak, 44.000 irakurle, zarratu-bezperatan egunero-egunero (astelehenetan salbu) 70 orrialde

inguru Euskal Herriaz eta munduaz informatzen... Euskal kazeta batek ordura arte sekula erdietsi gabeko zenbakiak ziren horiek.² Eta hala ere, Egunkariaren ekarpenak aztertzen hasita, begitanzten zait alderdi kuantitatiboak baino garrantzitsuagoak direla alderdi kualitatiboak. Hurrengo azpiatalean ekingo diot ekarpen kualitatibo horiek aletzeari, baina, hori baino lehen, komeni da

Ez dira txantxetakoak
2003ko zifrak:
egunero ia 15.000
aleko salmentak,
44.000 irakurle, 70
orrialde inguru Euskal
Herriaz eta munduaz
informatzen...

gogoratzea zein zen euskarazko kazeten panorama Egunkaria sortu zen garaian.

Horri gagozkiola, Zalakainek (1993: 68-70) jasota ditu Eusko Jaurlaritzak bere estreinako hiru legealdietan euskarazko aldizkariari emaniko diru-kopuruak:

- 1980tik 1983ra bitarteko legealdiari erreparatuz gero, epe horretan 17 aldizkarik jaso zituzten diru-laguntzak. Haatik, soilik 1983ko laguntzei begira jarrita, laguntza jaso zuten kazeten kopurua bederatzira murriztu zen, besteak ezarian-ezarian desagertzen ari ziren seinale (*Anaitasuna* eta *Oh! Euzkadi*-renak dira kasurik argienak, baina *Goiz-Argi*-k zein *Saski-Naski*-k ere, beste kasu esanguratsu bi aipatzearen, ez zuten asko gehiago iraungo...). Bederatzi horietan gehienak maiztasun murrizteko kazetak ziren; horietako bi umeentzako aldizkariak (*Kili-Kili* eta *Ipurbeltz*), beste bi euskara errazean/mailakatuan idatzitakoak (*Aizu!* eta *Zer*), kultura-gaiak jorratzen zituen orduan ere Jakin honek, literatura-kontuak *Susa*-k, erlijio-gaiak *Karmel*-ek eta *Jaunaren Deia*-k eta gaurkotasun-gaiak *Argia*-k. Zerrenda horretan ez agertuagatik, bestalde, ezin ahantzi Baionan astero-astero argitaratzen zuten *Herria*.
- Hurrengo legealdian (1984-1987) nabarmen hazi zen diru-laguntzaren bat jasotako euskarazko aldizkarien kopurua. Egin kontu 31 aldizkarik jaso zutela alde edo moldez laguntzaren bat epe horretan. Literatura-aldizkarien eztanda txikiak azaltzen du neurri batean gorakada hori, aurreko legealditik zetorren *Susa*-ri *Idatz&Mintz*, *Korrok*, *Literatur Gazeta*, *Porrot*, *Ttu-Ttua* eta *Txistu y Tamboliñ* batu baitzitzaizkion. Horietako asko desagertuta zeuden 1987rako, edo handik gutxira itzaliko ziren (esan dugu legealdian 31 aldizkarik jaso zituztela laguntzak, baina 1987ari soilik begiraturuz gero, hamalauk baino ez). Izan ere, literatura-aldizkarien kasuan ez ezik, gainerakoen kasuan ere aurreko legealdiko kontu berarekin egiten dugu topo: maiztasun urriko aldizkari amateurak ziren gehienak.

- 1988-1991 legealdiari erreparatuz gero, azkenik, eta aurreko lau urteetako aparraldiari beroarenak kenduta, diru-laguntzak jasotakoen artean 22 kazeta baino ez zeudela ikus dezakegu. Horien artean, gainera, fenomeno berri bezain garrantzitsu baten jaiotza atzeman zitekeen, estreinakoz ageri baitziren zerrendan tokiko informazioa ordainpeko kazetariekin jorratzen zuten lau aldizkari: *Arrasate Press* (Arrasate), *Ene bada!* (Legazpi), *Goierritarra* (Gipuzkoako Goierri) eta *Ttipi-Ttapa* (Baztan-Bidasoa, Bortziriak eta Malerreka).

Tokiko kazeten agerraldi hori garrantzitsua izan zela esan berri dut, besteak beste benetako iraultza kuantitatiboa ekarri zuelako: kazeta horien sustatzaileek, beraien formula berriarekin (doakotasuna, tokiko gai arinen aldeko hautua, lerratze ideologikoak saihesten zituen ildo editorial zabala eta euskara erraza), ordura arte euskarazko prentsara inolaz ere hurreratzen ez zen jende asko erakarri zuten. Arrietak (2005: 155-156) jaso duenez, paradigmatikoa da 1988ko abenduaren 2an jaiotako *Arrasate Press*-en kasua; hauek ziren garai hartan Arrasaten gehien zabaltzen ziren euskarazko aldizkariaren hedapen-datuak: *Ipurbeltz*-ek 148 ale zenbakiko, *Argia*-k 143, *Aizu!*-k 65, *Jakin*-ek 58 eta *Elhuyar*-ek 55. Zerikusirik ez eremu berean *Arrasate Press*-ek izan zuen zabalkundearekin: lehenengo zenbakia herriko 1.700 etxetan banatu zen, doan, eta 1990erako zenbakiko 7.000 ale banatzen ari ziren.³

Alkorta eta Zuberogoitiaren arabera (2009: 142), nabarmena izan zen *Arrasate Press*-ek eragindako domino-efektua. Horren erakusgarri da Elkoroberezibarrek (1992: 13) emaniko datua: 1992ko urtarrilerako, tokiko informazioa jorratzen zuten euskarazko 35 aldizkari zeuden Euskal Herrian, denek ere doakotasunaren eta zabalkunde masiboaren aldeko apustua egiten zutela.⁴ Iraultza kuantitatiboaren oinarriak jarrita zeuden, beraz. Iraultza kualitatiboa, berriz, Egunkariak ekarri zuen garai horretan bertan. Iraultza horren alderdi batzuk deskribatuko ditut hurrengo ataletan.

Euskara hautu politikoaren aurretik

Iraultza kualitatibo horren estreinako ezaugarria honako hau dela begitانتzen zait: alderdi politikoaren interesak bigarren planoan utzita, euskaran ardazturiko egitasmo autonomoa garatu gura izana, hizkuntza-komunitate guztia trinkotzen eta egituratzen lagunduko zuen egitasmo autonomoa, euskarari zentraltasuna emango ziona. Egin kontu 1980ko hamarraldian (gaur egun bezala) lehia gogorra zegoela bi familia abertzale nagusien artean (abertzaletasun erakundezalea batetik eta marko autonomikoa onartzen ez zuena bestetik). Bi familia horietako bakoitzak bazeukan bere egunkaria (*Deia* batzuek eta *Egin* besteek), eta, 1980ko hamarraldi erdian eta Jaurlaritzaren diru-laguntza deialdi batek zabalduzako atea baliatuta, bakoitzak astean behin aterako zen euskarazko egunkari-itxurako kazeta bat kaleratzeari ekin zion: horrenbestez, 1986ko udagoienean jaio ziren nola *Eguna* hala *Hemen* (*Deia*-ren anaia txikia lehena, *Egin*-ena bigarrena).

Jaurlaritzaren deialdi hartatik kanpo geratu zen *Argia*-koek aurkezturiko proiektua (horri buruz gehiago in *Zalakain*, 1993: 56-61), baina proiektu horren atzean zeuden lagunek are indar handiagoz heldu zioten asmoari, eta, astean behin kaleratuko zen kazeta bat beharrean, goizero Euskal Herriko bazter guztietan zabalduko zen egunkariarentzako oinarriak jartzen hasi ziren, horretarako Egunkaria Sortzen plataforma eratuta. *Oinarriak jartzen* diogunean, proiektu haren ezaugarri nagusiez edo *hamaika oinarriak* modura ezagutu ziren haiez ari gara: euskaltzalea, nazionala, zabal- la, baterakoia, alderdi politikoekiko independentea, erdal

Alderdi politikoaren interesak bigarren planoan utzita, euskaran ardazturiko egitasmo autonomoa garatu gura zen, hizkuntza komunitatea trinkotzen eta egituratzen lagunduko zuena

komunikabideekiko independentea, ez-instituzionala baina bai diruz lagundua, profesionala, militantea eta berria. Proiektu haren talde eragilea osatu zuten izenei erreparatzen badiegu, askotariko pentsaeradun jendea topatuko dugu bertan, denak ere euskal kulturari itzal handia zeukaten pertsonak: Karlos Santamaria, Martin Ugalde, Joan Mari Torrealdei, Joxerra Garzia, Aingeru Epaltza, Hasier Etxeberria, Elene Lizarralde, Bernardo Atxaga, Fernando Unsain, Edorta Kortadi, Felipe Juaristi, Adolfo Arejita, Antton Mari Aldekoa-Otalora, Erramun Baxok...

Trena martxan zen eta ez zegoen hura geratzerik: *Hemen* eta *Eguna* 1990eko udagoiengan iraungi eta gutxira, urte hartako abenduan bertan (udan zero zenbakia kaleratu eta gero) atera zen Egunkariaren estreinakoa, inoren apendizetaz izateko asmoz baino, hasi eta buka euskarazko informazio-erreferentzia beregain bihurtzeko xedez jaiotako egitasmoa.

Autozentratzeko ahalegina

Gogoan dut *Argia*-n kolaboratzen hasi berritan esan ziguten lehenengo gauzatariko bat izan zela: datuak ematerakoan, erreferentziak eskaintzerakoan, nazioa kohesionatzea zen irizpidea, eta ez hizkuntza-komunitatea gehiago zatikatzea. Egunkarian ere berehala azpimarratu ziguten hori hara joandako bekadunok jasotako ikastaro trinkoan; horri esker, esamolde batzuk berrogeialdian jartzen hasi ginen: zein zen euskaldunon *gobernu zentrala*? *Atzerri ministroaz* mintzo ginenean, nongoaz ari ginen, Pariskoaz ala Madrillagoaz? Zuzen al zebilen EAEko lehendakaria *el lehendakari de todos los vascos y vascas* zela zioenean?

Egunkariak, iraun zuen bitartean, ispilu izaten asmatu zuela alegia, eta, mapa ofizialetan ez bezala, hizkuntza-komunitateak egunero-egunero ispilu horretan irudikatuta ikus zezakeela bere burua (kazeta horrek euskal geografiaren luze-zabalean ordezkariak jartzeko egindako ahaleginagatik, besteak beste).

Mugaz bi aldeetako euskaldunek ortografia bateratzeko 1902an Hondarribian egindako bilerak kale egin ostean, Bidasoa zabalxeagoa egin zela idatzi zuen Aranbarrik (1999). Ia ehun urte geroago, eskergaitza izan zen Egunkariak, bere erreferentzia-sistemari arreta berezia jarrita, Bidasoa zabal horretan zubiak eraikitze eta hizkuntza-komunitatea beregituratzeko eginiko ahalegina.⁵

Kazetaritza-hizkera

Ez dira baztertzekoak, bestalde, Egunkariak euskal kulturaren bozgorailu modura betetako funtzio ezin garrantzitsua goa edota kazetaritza aldetik egindako ekarpena ere. Azken horren erakusgarri da, barbarako, AEBetako *National Press Club*-ak 2001eko irailaren 11ko erasoan ostean munduko 25 egunkari-azalik onenei eskainitako argitalpenerako Egunkariarena ere hautatu izana (*The New York Times*, *The Washington Post*, *The Times*, *Le Monde* edota *Pravda*-ren azalekin batera, besteak beste).

Anekdotak horretaz haratago, bere orrietan Euskal Herriko zein nazioarteko ehunka pertsona erreferentzialen iritziak agertu ziren, izan iritzi-artikulu forman, izan elkarrizketa moduan, eta baita makina bat auzi konplexuri buruzko erreportaje aberatsak ere. Nolanahi dela, kazetaritza aldetiko ekarri hori guztia dagoeneko beste batzuek ondo jorratua dutenez (ikus Ramirez de la Piscina et al., 2010), beste alderdi bati erreparatu gura nioke hurrena: erabilitako hizkuntzari, Egunkariak landutako kazetaritza-erregistroei.

Gogora datorkit bekadun modura jasotako ikastaro trinko hartan zelan eskatu ziguten *Estilo liburua* goitik behera irakurtzeko, aurrerantzean hura izango zelako gure biblia. Harrezkero, egunez egun artean euskaraz kasik izendatzeke zeuden kontzeptu eta errealitateak izendatzeko sormen-lan ikusgarri baten lekuko izan ginen: Gobernu Kanpoko Era-kundea, Barne Produktu Gordina, Nazioarteko Diru Funtsa, zinpeko zaindariak, Aldi Baterako Laneko Enpresak...

Zertzuk ez ote ziren atera sormen-faktoria hartatik, mundua une oro euskarara ekartzea baitzen hura.

Urteak geroago, doktorego-tesian murgilduta jada, prentsa abertzale elebiduneko 1970eko eta 1980ko euskarazko testuak irakurtzean jabetu nintzen arlo honetan eginiko aurrerakadaz: orain askoz hobeto idazten da oro har, besteak beste kazetaritza-estiloa eta corpora bera askoz garatuago daudelako, eta arlo horietan lan itzela egin zuen Egunkariak: zenbat ez ote genuen ikasi bertako zuzentzaile-taldearen eguneroko orrazketetatik, eta zenbat, halaber, berritutako pare bat edizio ere ezagutu zituen estilo liburu hartatik...

Aurrera... atzekoari begira

Oharkabean ia, 25 urte igaro dira Egunkaria estreinakoz plazaratu zenetik. Gaur egun, Markina-Xemeinen euskal prentsaren aldeko diru-bilketaren bat egiten jarriko bagina, gutxi-asko bertako bizilagun gehienek jakingo lukete zertaz

ari garen; Pedro anaiak eta Willy Ugaldeak *Lea-Artibain* harpidedun bila hasi beharko balute, oinarri sendo batekin egingo lukete topo, ia 3.000 harpidedun baititu *Lea-Artibai eta Mutrikuko Hitza*-k (Bengoetxeak aipatua Ferreira, 2013n). Andoaingo eraikina hurreratuz gero, hura Egunkariarena beharrean *Berria*-ren egoitza dela ikusiko genuke; ez dakit, Egunkariaren estreinako urte haietan bezala, nominak berandu samar kobratuko ote di-

tuzten bertako beharginek, baina garai hartan lankide izaniko Imanol lagun eta kazetari eredugarriari irakurria diot Hego Euskal Herriko batez besteko soldata baino %24 txikiagoa dela *Berria*-ko langileena (Murua, 2014). Euskarazko

Orain askoz hobeto
idazten da oro
har, besteak beste
kazetaritza-estiloa eta
corpusa bera
askoz garatuago
daudelako, eta arlo
horretan lan itzela egin
zuen Egunkariak

prentsaren mapari dagokionez, 1980ko hamarraldiko panorama deskribatu dugu gaingiroki artikulu honetan; zorionez, ordukoa baino aberatsagoa da egungoa (eta, hala ere, buztinezko hankak ditu oraindik), baina aro analogikotik digitalerako jauziak koxka bat konplexuago bihurtu du lehendik ere sinplea ez zen prentsaren testuingurua (eta euskarazkoek aurrerapausoak eman dituzte hor ere: ikus, adibidez, *Argia*, 2015). Mende laurdena igarota, aurrera begiratu beharra dago, eguneroko itsaso digital konplexu horretan ganoraz nabigatzeko eta euskarazkoentzako baldintza duinak eta ibilbiderik egokienak bermatzeko; baina, horrelakoetan, Andres Gostin lankideak lantzean behin hizpidera dakarren Serge Daneyren irudia datorkit akordura: aurreraka zoazela, is-tripurik izan gura ez baduzu behinik behin, tarteka-tarteka atzerako ispiluari begiratu beharra dago. Eta gure atzerako ispiluan, argi dago, Egunkaria agertuko da beti, euskarazko kazetaritzaren autozentratze-ahaleginean, kazetaritza-erregistroen eta hizkeraren garapenean eta hizkuntza-komunitatea artikulatzearen aldeko lanean aitzindari eta bandera-ontzi izan zelako. 🐞

Oharrak

1. https://eu.wikipedia.org/wiki/Euskaldunon_Egunkaria
2. Tiradari gagozkiola, egia esan, bere garaian zenbakiko 20.000 ale botatzera iritsi zen *Eguna*, baina Diaz Nocik jaso duenez (1992: 251), egunkari horren salneurria 15 zentimokoa zen arren, ale gehienak dohainik banatzen zituzten frontean ziren gudarien artean.
3. Azpimarratzekoa da, horri dagokionez, 80 urte lehenago (1907an) tokiko gaiak jorratu baina Ipar Euskal Herriko hiru probintzietan zabalzen zen *Eskualduna* astekariak ere eragin handia zeukala bere eremuan, hura ere eremu mugatu horretan 7.000 bezero izatera iritsi baitzen (Alkorta eta Zuberogoitia, 2009: 25).
4. Masiboki zabaldutako aldizkariari irakurleek eginiko harrerari buruz, ikus Aiestarnek Txorierriko *Aikor!*, Eibarko *...eta kitto!*, Elgoibarko *Barren*, Orio eta Aiako *Karkara* eta Idiazabalgo *Aldaize* aldizkariekin eginiko azterketa. Ikertzaile horren arabera, «agerkari guztiek aurreikusitako baino balorazio hobea jaso dute, hurbiltasuneko informazioa lantzen eta euskara sustatzen betetzen duten funtzioagatik batik bat. [...] kazetaritza-eredu horri merezi duen prestigioa aitortzea beharrezkoa da. Emaitzek erakutsi baitute herritarrek gustuko duten eta kontsumitzen duten prentsa dela herri-prentsa» (Aiestaran, 2010: 71-72). Tokiko hedabideen harrerari buruzko datu gehiago agertu da Eusko Jaurlaritzaren Hizkuntza Politikarako Sailburuordetzak 2015ean eginiko euskal hedabideen kontsumoari buruzko ikerketan. Bertan ageri denez, 1.000 irakurle baino gehiago dituzten tokiko 36 aldizkari daude EAE eta Nafarroan, eta irakurle horietako gehienek 15-30 minutu ematen dute batez beste aldizkaria irakurtzen (Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza, 2015).
5. Eta hala ere, arrakalak hor jarraitzen du: Egunkariak, zarratu zuteanean, 111 harpidedun baino ez zeuzkan Ipar Euskal Herrian. *Berria*, abiatu berritan, ez zen 200era iristen; hau da, Hego Euskal Herrian baino 50 bider gutxiago. Garai berean, *Argia*-ren 8.000 harpidedunetatik %3 baino ez ziren Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoakoak (Zuberogoitia, 2006).

Bibliografia

- Aiestaran, A. (2010). Euskarazko herri-prentsaren irakurleen profila aztergai. *Uztaro* 74, 59-72. Hemendik jaso: www.ueu.es/download/artikulu/59_74.Aiestaran.pdf
- Alkorta, L.; Zuberogoitia, A. (2009). *Masa-komunikaziotik Informazioaren Gizartera. Euskararen bideetan barrena*. Bilbo: UEU. Hemendik jaso: www.buruxkak.eus/liburuak_ikusi/1888/masa_komunikaziotik_informazioaren_gizartera.html
- Aranbarri, I. (1999). *Gure mendea. Ehun urte euskal kulturaren*. Lasarte-Oria: Argia.
- Argia (2015). Euskal hedabideen audientzia %60 igo da azken bi urteotan. 2015-10-08. Hemendik jaso: www.argia.eus/albiste/euskal-hedabideen-interneteko-audientzia-60-igo-da-azken-bi-urteotan
- Arrieta, D. (2005). Arrasate Press: 16 urte tokiko prentsaren aitzindari-tzan. In: M. Arrieta et al. (argk.). *Kazetaritza euskaraz: oraina eta geroa* (155-161). Bilbo: EHU/UPV. Hemendik jaso: <http://bit.ly/1al3PBz>
- Diaz Noci, J. (1992). *Euskarazko prentsa XX. mendean (1919-1937). Euskal kazetaritzaren sorrera eta garapena* [Doktorego-tesia]. Leioa: EHU-UPV. Hemendik jaso: www.euskara.euskadi.net/appcont/tesis/Doctoral/PDFak/Javier_Diaz_Noci.pdf
- Elkoroberezibar, M.A. (1992). Prentsa lokala Euskal Herrian. *Jakin* 69, 11-37.
- Ferreira, N. (2013). Lore Bengoetxea: «Papereko harpidedunak dira gure oinarria». *Bizkaie!* Hemendik jaso: www.bizkaie.biz/orokorra.php?atala=2&id=12028&sec=4
- Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza (2015). *Euskarazko hedabideak*. Gasteiz: Eusko Jaurlaritzaren Hizkuntza Politikarako Sailburuordetza [argitaratu gabeko dokumentua].
- Murua, I. (2014). Zenbat balio du bigarren eskuko tanke batek? *Berria*, 2014-10-26. Hemendik jaso: www.berria.eus/paperekoa/2060/012/001/2014-10-26/zenbat_balio_du_bigarren_eskuko_tanke_batek.htm
- Ramirez de la Piscina, T.; Agirreazaldegia, T.; Ibarra, P.; Zallo, R. (2010). *Egunkaria. Amets baten egia*. Donostia: Ttarttalo.
- Zalakain, J.M. (1993). *Joxemiren uzta. Euskal prentsa herri proiektua da*. Tafalla: Txalaparta.
- Zuberogoitia, A. (2006). Informazio prentsa... nazionala? In: J.I. Bas-terretxea et al. (argk.). *Gu gara euskal prentsa. Hautu baten kronika: 1976/2006*. [CD-ROM]. Bilbo: UEU.